

tryck får någon kunskap om skadeståndsregleringen. Jag har inte någon lust att repetera den kritik jag tidigare anfört, men jag kan dock ej låta bli att påpeka följande: Inkeri Anttila som av NC klandras för att vara nyklassiker överlämnade som justitieminister till Finlands riksdag ett förslag till ändring av strafflagens stadganden om straffmätning (RP 125/1975 II rd), enligt vilket brottslingens skadeståndsansvar kunde medföra en jämkning av straffet (nämnda proposition s. 15-16). Å andra sidan kan även de jämkningsregler som utvecklats inom skadeståndsringen fungera även då skadegörelsen är straffbar. Så konstaterar t.ex. Hellner (anfört verk s. 326): »Att skadan orsakats genom brottslig handling utesluter inte att skadeståndet sätts ned, om i övrigt starka skäl talar för att lindra skadeståndsansvaret. Därvid har man också att beakta behovet av social återanpassning.«

Också om man bakom Nils Christies text kan ana sig till en human och godsint människa, är detta inte någon rättfärdigande grund. Särskilt inte då han ger sig in på att karaktärisera en annan human och godvillig människa som en hård och maskinmässig bestraffare. En pinsam läserfarenhet.

*) Nils Christies verk »Limits to pain« har tidigare anmälts av professor Alvar Nelson i denna tidskrift (1983:3, s. 122-125). Verket har även utkommit i en svensk version: Pinans gränser. Stockholm 1982, och i en norsk, Pinens begrensning. Oslo 1982.

1) Nils Christie: Limits to pain. Oslo 1981. Nils Christie: Piinan rajat. Suomentanut Vuokko Jarva. Helsingin yliopisto. Oikeussosiologian julkaisuja n:o. Helsinki 1983.

Adresse: Lagstiftningsrådet Antti Kivivuori
Forsellesintie 20.c.29
02700 Kauniainen
Finland

Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1987

TILSIKTET PINE

AV NILS CHRISTIE

Min bok er på 120 små sider, og til overmål utførlig anmeldt av Alvar Nelson i dette tidsskrift (1983, s. 122-125). Lesere kan jo nokså enkelt selv se etter disse steder om de mener Kivivuori gir en rimelig gjengivelse av mine resonnement og intensjonene bakom. La meg likevel benytte denne anledning til å tydeliggjøre og kanskje også videreføre tre hovedpunkter.

Først om terminologien. Kivivuori bebreider meg selve ordvalget - pine - men antyder at det kanskje bare er på finsk at ordet lyder fremmed. Men jeg kan forsikre, ordet »pine« lyder også fremmed i norske, danske og svenske ører. Det er nettopp derfor ordet er valgt. Et hovedstengsel mot innsikt i egne samfunnsforhold er arrangementenes selvfølgelighet. For å kunne se våre samfunn, må vi skape avstand, stå utenfor. Ord, litt annerledes enn de vanligvis anvendte, er midler til å skape avstand. Nye ord, litt på kanten, kan være nyttige, så lenge de er nye. Men etter en tid må de legges i lageret for sløv redskap.

Kivivuori bebreider meg også at jeg ikke sammenligner straffens pine med andre forhold som skaper pine. Men det helt spesielle med straffen er at dens pine er tilsiktet, det gjør vondt

fordi det skal gjøre vondt. Om straffen ikke smerter, er det noe galt. Om frivillige oppsøker straffen, da ville det lyde varselklokker gjennom straffeinstitusjonen.

For det annet: Kivivuoro synes jeg utelater den tilsiktede pines plusposter. Mitt standpunkt skulle føre til økt kriminalitet, og økt lynchingstrykk. Men om nå Kivivuoro skottet bort på den formulering som han siterer om »så lite pine som mulig«, så ville han jo se at det er et nokså forsiktig utsagn jeg kommer med. Men jeg skal så gjerne skjerpe det ved å hevde at vi i virkeligheten ikke vet noe om hva som egentlig ville være »det rasjonelle« straffenivå. Våre nåværende nivåer er skapt av spesifikke historiske utviklingsforløp. Det er en eiendommelighet at man tror at det som er, er riktig fordi det er. Hvorfor skulle Finlands nåværende fangtall være »det riktige«? Hvorfor agiterer ikke Kivivuoro for fire ganger så mange fanger – som i USA – eller åtte ganger så mange – som i Sovjet – eller halvparten så mange, som i Norge? Om intet gjøres, om det aldri reageres, vil det formodentlig få følger. Men det optimalt nyttigste nivå, om det ved vi intet. Den rimeligste formodning er at det ikke har noen særlig virkning på lovløshetsforholdene om vi justerer straffevolumet betydelig oppover eller endover. Men helt uavhengig av om hvorvidt dette er riktig eller galt, vil jeg mene at det er etikken som må bestemme pinenivået. Ikke nytten. At vi til overmål vet så lite om nytten, gjør det enda mere naturlig å la etikken råde. Og her er det jeg i all enkelthet holder meg til standpunktet »pin så lite som mulig«.

Så til det siste hovedpunkt; nyklassisismen. Denne tankeretning som forankrer straffen i gjerningens grovhet var et viktig og nødvendig ledd i utviklingen vekk fra behandlingssideenes dominans, vekk fra urettferdigheter kamuflert som behandling. Men vi hverken kan eller bør leve med nyklassisismen. Dens tankebygning er for enkelt. Hva slags etikk er det vel å la lovbruddets grovhet få slik klar prioritet når pinen skal utmåles? Det er vel for å ironisere at Kivivuori for sikkerhets skyld ramser opp to ganger på rad hva jeg savner; godhet, barmhjertighet, samt hensyn til hårde livsvilkår og økonomiske, intelligensmessige og utdanningsmessige forskjeller. Og han forkynner at han »grips av olidlig spänning; på vilket sätt föreslår NC att man i den straffrättsliga regleringen inbegriper«. Jeg stiller meg uforstående til denne ironi. Kivivuori vil vel neppe mene at de nevnte momenter er uviktige. Og han er vel ikke dårligere jurist enn at han vil klare å operasjonalisere dem, spesifisere dem så de kan anvendes i en strafferettslig tankegang. Det er ikke noen prinsipiell forskjell på å spesifisere »dårlige livsvilkår« og »forbrytelsens grovhet«. Det er ikke vanskeligere å kategorisere sosiale bakgrunnsfaktorer enn typer av lovbrudd. Men det er uvant. Og det ville lett kunne bli meget ubekvemt for den nåværende rettsordning om man gjorde det. Det har neppe unngått Kivivuoris oppmerksomhet at fengslene stort sett er fylt av fattigfolk. Halv soningstid til alle med X-grader av fattigdom og/eller Y-grader av utdanningshandicaps, det ville ivareta noen verdier som strafferettsinstitusjonen i særdeles liten grad har ivaretatt. Juristenes utvalg av kategorier som de gir status av å være relevante og med reel betydning for avgjørelsene er bestemt av interesser og av konvensjoner. Jo mer selvfølgelig valget fortøner seg, jo sterkere blir strafferettens herredømme. Jo mer vi kan åvise det verdi- og interessebestemte i valgene, jo mer åpner vi strafferettens grunnproblem for bred folkelig deltakelse. Det er en rekke slike åpningsforsøk jeg foretar i min bok.

Til sist: Forståelse av dulgt tale og ironi er ikke min sterke side. Men jeg får ved slutten av Kivivuoris artikkel en følelse av at han mener jeg skal ha tråkket på et annet menneske ved å fremstille det som en »hård och maskinmässig bestraffare«. Jeg forstod først ikke hvem han siktet til, men har fra annet hold fått vite at det er Inkeri Anttila han mener. Men det er for dumt. En

gammel venn. Som gjennom sin klassiske artikkel om konservativ og radikal kriminalpolitikk i dette tidsskrift (1967, s. 237-251) forårsaket det definitive gjennombrudd i nytenking om behovet for å kontrollere behandlingstankenes vilkårlighet. Som gjennom sin sentrale posisjon i finsk kriminologi og i internasjonalt samarbeid utallige ganger har stått på liberale skanser. At hun skulle være tråkket på om jeg kritiserer nyklassisismen, det er uforståelig. En slik tolking av min tekst ville i hvert fall umuliggjøre enhver prinsipiell diskusjon om aktuelle strafferets-teorier.

BOGANMELDELSER

Leif Ståhlros: »Företagshemligheter – Know How«. Juristförlaget, Stockholm 1986, 408 pp.

Emnet for den foreliggende afhandling – retsbeskyttelsen af erhvervshemmeligheder og know how – er af betydelig interesse, såvel ud fra en kriminalretlig som en civilretlig synsvinkel. I kriminalretlig henseende står man overfor en af de meget gamle forbrydelsestyper, der i ældre tid straffedes meget hårdt, lejlighedsvis med døden. I civilretlig henseende frembyder emnet bl.a. interesse, fordi der kan indgå mange forskellige ingredienser i beskyttelsen, eksempelvis kontrakts- og konkurrenceretlige normer. Der knytter sig også betydelig praktisk interesse til emnet. Erhvervshemmeligheder er ofte særdeles værdifulde, – en virksomheds eksistens kan stå og falde med hemmelighedens bevarelse.

Forfatteren har erhvervet den juridiske doktorgrad ved Stockholms Universitet på afhandlingen, og det er da også klart, at der ligger et betydeligt arbejde bag fremstillingen. Den er disponeret således:

Efter en kort indledning gives der i *1. afdeling* (p. 25-81) en redegørelse for begreberne know how og erhvervshemmelighed og deres forhold til patentretten. Der redegøres her bl.a. for de nationale og internationale forsøg på præcise definitioner, – bestræbelser der ikke har været særskilt frugtbare.

2. afdeling (p. 83-228) giver en meget omfattende redegørelse for retstilstanden i USA. Der redegøres for begrebet trade secret, og der foretages en gennemgang af det konkurrenceretlige retsværn, af arbejdstagerrelationen og af det aftaleretlige retsværn.

3. afdeling (p. 229-310) omhandler tysk ret, der har været af stor betydning for retsudviklingen i Norden.

4. afdeling (p. 311-376) omhandler den retlige problematik i Sverige og de øvrige nordiske lande. Her drøftes navnlig den konkurrenceretlige og den aftaleretlige beskyttelse. Dette fører over i en drøftelse af en række retspolitiske spørgsmål, til dels i form af et kritisk opgør med de reformforslag, der er indeholdt i den svenske betænkning SOU 1983:52.

Afhandlingen afsluttes med et engelsk summary og diverse kildefortegnelser.

Selv om der som nævnt utvivlsomt er nedlagt et stort arbejde i fremstillingen, kan man meget vel sætte spørgsmålstegn ved forfatterens metode og ved hele præsentationen. Det kan ikke undgå at springe i øjnene, at der er ofret et meget betydeligt antal textsider – ca. ¼ af hele værket – på at give redegørelser for to fremmede retssystemer, navnlig det amerikanske, og man må

da spørge, hvem der kan tænkes at drage nytte heraf. Formentlig ingen. Såvel en amerikansk som en nordisk jurist, der har behov for praktisk eller principiel information, må alligevel gå til originalkilderne. Forfatteren fremhæver med rette, at amerikansk ret er case law, og at denne er i stadig udvikling. Så vidt jeg har kunnet konstatere, er den nyeste af de domme, som forfatteren omtaler, fra 1979. Dette burde mane til eftertanke. Nogle enkelte opslag har i øvrigt vist mig, at forfatteren ikke altid er ganske præcis i sine kildehenvisninger. Jeg har muligens været uheldig, og tiden har selvsagt ikke tilladt en efterprøvelse af hele materialet. Men det kan ikke skjules, at der synes at være en vis mangel på præcision i arbejdet. Herpå tyder også de mange ordinære og til dels meningsforstyrrende trykfejl, navnlig i de fremmedsprogede citater. Hvad enten der nu er mange eller få fejl, finder jeg, at fremstillingen er et misbrug af den komparative metode: Man kan lære meget af fremmed ret, og derfor skal man studere grundigt i det fremmede. Men man skal ikke søge at videregive *grundlaget* for sin forskning og at give almene fremstillinger af de undersøgte retssystemer. De produceres af de nationale forfattere. Man skal derimod udnytte sine resultater.

Når man herefter vender sig til den tredjedel af værket, der vedrører de nordiske lande, naturligvis navnlig Sverige, må man konstatere, at der her findes en række detaljerede drøftelser og en fyldig fremlæggelse af det tilgængelige materiale. Forfatterens generelle udtalelser om, at området »juridisk sett (er) relativt outvecklat i nordisk rätt« (p. 21) er nu nok noget tvivlsomt. Knoph lagde et godt grundlag så tidligt som i 1934, og meget er bygget på i årene derefter. Som forfatteren senere selv antyder, er normsystemerne i Norge og Danmark relativt veludviklede, og der synes her at blive ydet en ganske effektiv dækning via reglerne i straffeloven, markedsføringsloven og den almene kontraktret. I f. eks. Danmark er problemerne vedrørende en effektiv beskyttelse næppe af juridisk beskaffenhed. Problemet er her af faktisk, bevismæssig art: Hvordan sikrer man sig i praksis mod krænkelser, og hvordan kan man bevise en formodet krænkelse?

I Sverige er problemkredsen nok lidt anderledes, idet man her – som på andre områder – synes at savne den velnuancerede retsbeskyttelse, der kan ydes gennem en konkurrenceretlig generalklausul. Forfatteren udtaler sig da også til gunst for indførelsen af en sådan på dette område, se bl.a. p. 372. Hans kritik af forslagene i den svenske betænkning kan jeg i øvrigt i det væsentlige tilslutte mig.

Mogens Koktvedgaard

Københavns Universitet

Festschrift für Günter Blau zum 70. Geburtstag am 18. Dezember 1985. Herausgegeben von Hans-Dieter Schwind. Walter de Gruyter. Berlin. New York. 1985. 694 ss.

Föremålet för denna festschrift, Günter Blau, torde inte vara särskilt känd för nordiska vänner av västtysk straffrättsvetenskap. Han har även utfört sitt livsverk inom det praktiska rättslivet, främst domstolsväsendet. Under senare år har Blau även fungerat som lärare vid universitet i Bochum. Hans omfångsrika artikelproduktion behandlar främst rättsjämförelse, ungdomsstraffrätt samt straffverkställighet.

Man kan säkert se föreliggande festschrift som ett bevis på Blaus stora vänskrets. De sammanlagt 37 bidragen är indelade i 4 grupper; a) straffrätt/straffprocessrätt, b) kriminologi/straff-

verkstillighet/ungdomsstraffrett, c) kriminalpolitik/utlændsk straffrett/rättsjämförelse och d) straffrätts historia/straffrätts filosofi.

Festskriften innehåller en rad intressanta och läsvärda artiklar. Två straffrättsdogmatiska bidrag förtjänar ett omnämnande. Rolf Dietrich Herzberg tar i en längre artikel upp tillbakaträdande från försök genom avstående från vidare verkstillighet. Günter Wardas bidrag gäller behandlingen av »error in obiecto«. Bägge artiklarna utgör skolexempel på straffrättsdogmatisk forskning.

Festskriften består dock i huvudsak av annat än straffrättsdogmatik. Särskilt användbara torde flera kriminologiskt resp. kriminalpolitiskt orienterade bidrag av författare utanför det tyska språkområdet vara. Som exempel kan nämnas John Eryl Hall Williams »Changes in Sentencing in England and Wales«, Koichi Miyazawas »Jugendkriminalität in Japan« och Francesca Molinaris »Der Einfluss der modernen Psychiatrie auf das Strafrechtssystem Italiens«. Samtidigt skall de tyska bidragen inte glömmas. Mången tar säkert gärna del av Hans-Heinrich Jeschecks »Rechtsvergleichende Bemerkungen zur Neugestaltung des Mindestprogramms der Défense Sociale« och Hans-Dieter Schwinds »Rationale Kriminalpolitik als Zukunftsaufgabe«.

Själv fann jag festskriftens fyra straffrättshistoriska resp. straffrättsfilosofiska bidrag mest givande. Israel Drapkin redogör för brott och straff i den gamla judiska lagen, Albert Krebs för den första internationella sammankomsten år 1846 rörande fängelsereformer, Gerhard Simson för Hugo Grotius syn på straffets funktion samt Thomas Würtenberger för Anselm Feuerbachs lära om domstolsoffentligheten.

Dan Frände

Helsingfors universitet.

Elizabeth Burney: Sentencing Young People. What went wrong with the Criminal Justice Act 1982. Gower Publishing Company Limited, 1985. ISBN: 0 566 05127 3.

Bogen er en analyse af, hvordan en reform, der blev udtænkt i et politisk liberalt klima i 1970erne, er kommet til at fungere under en konservativ administration. I den oprindelige version var det foreslået kun at opretholde én slags frihedsberøvende foranstaltning for unge lovovertrædere, kombineret med en oprustning af tilsyns- og hjælpefunktioner efter løsladelse. Formålet var blandt flere andre at mindske antallet af frihedsberøvede unge. Den konservative version indeholder imidlertid såvel »detention centres« (den mildeste form for frihedsberøvelse) som »youth custody« (erstatning for borstals og almindeligt fængsel).

Et af de spørgsmål, forfatteren stiller, er, hvorfor domstolene har anvendt dom til »youth custody« mere og dom til »detention centre« mindre end forventet. Hun kan ikke give et enkelt svar. Problemet er bl.a., at etablerede vaner hos domstolene er svære at ændre. Hun påpeger også den ambivalente holdning, som samfundet og det strafferetlige system generelt har til unge lovovertrædere. Den er præget af en række forskellige filosofier lige fra individuel hjælp og bistand på den ene side til gengældelse og straf på den anden.

Forfatteren er ikke sikker på, at »alternativer« som f.eks. samfundstjeneste bliver anvendt som alternativ til frihedsberøvelse, men snarere som alternativ til mindre indgribende foran-

staltninger. Og en enkelt mislykket samfundstjeneste (den unge overholdt ikke aftalen) betragtes ofte i forbindelse med en efterfølgende sag som bevis på, at den unge ikke kan eller vil reagere adækvat på ikke-frihedsberøvende sanktioner, hvilket er en af lovens betingelser for at idømme frihedsstraf.

Forfatteren ser egentlig kun to udveje for at reducere antallet af frihedsberøvede unge: hæve minimumsalderen og lukke nogle institutioner.

På trods af forskellighederne mellem den skandinaviske og den engelske måde at behandle ungdomskriminelle på, er problemerne og tendenserne øjensynlig ret ens. Derfor er bogen relevant læsning.

Beth Grothe Nielsen

Aarhus Universitet

Michael Banton: *Investigating Robbery*. Gower 1985 ISBN 0-566-05114-1. 118 s. \$ 29,50.

Banton, som er sociologiprofessor ved universitetet i Bristol, har i denne bog sat sig for at undersøge politiets efterforskningsmuligheder i røverisager i England.

Som undersøgelsesmateriale er brugt samtlige røverisager fra 1983 begået i Bristol, ialt 157.

I afsnit 2-4 genfortælles disse meget forskelligartede sager på grundlag af politiets skrevne rapporter og samtaler med de implicerede sagsbehandlere. Her sag er endvidere på anmeldelsestidspunktet tildelt et antal points efter opklaringsmulighederne (screening) ligesom det for hver sag er optalt, hvor megen tid, der er brugt på sagen af henholdsvis uniformeret politi og opdagere.

Bogen indeholder endvidere en enkel talmæssig analyse af de gennemgåede sager, bl.a. vedrørende opklaring, ofres og de beskrevne gerningsmænds etniske tilhørsforhold etc. samt en kort gennemgang af de udmålte straffe i de sager, der førte til dom.

I de afsluttende afsnit ser Banton nærmere på forskellige forhold, som har indflydelse på mulighederne for efterforskning og bevisstillebringelse. Her omtales bl.a. visse strafprocessuelle regler og - mere generelt - problemer som sigtedes og vidners uvillighed til at udtale sig etc. I denne forbindelse refereres en del fortrinsvis amerikanske undersøgelser på området.

Mulighederne for politiet til selv at øge effektiviteten i relation til opklaring berøres i bogens sidste afsnit, hvor forfatteren fremkommer med nogle betragtninger over valg af metode, hvis man vil lave undersøgelser heraf. Bogen giver et godt bidrag til diskussionerne om metodevalg inden for forskning i opklaring af kriminalitet.

Signe Justesen

Direktoratet for Udlændinge, København